

Slovesnost ob 98. obletnici uboja otrok v Strunjanu

22. 3. 2019, Strunjan

Drage tovarišice in tovariši, borke in borci, gospe in gospodje,
Care compagne e compagni, combattenti, signore e signori,

bil je 19. marec 1921, bila je že skoraj pomlad. Primeren čas za otroško igro na svežem zraku, brez skrbi in zgolj z milim nebom ter soncem nad glavami. Odličen čas, da le nekaj let po grozotah prve vojne, odprt prostor v naravi zapolnijo zvoki otroškega smeha in radosti.

In nihče od tistih otrok, nihče od ljudi na postaji, nihče, ki je bil kjerkoli v bližini, si tistega dne ni mogel predstavljati, kaj bo pomenil tisti vlak, ki je peljal po Parencani v Trst. Tisti vlak, ki je prinesel smrt dveh nedolžnih otrok – Renata Brajka in Domenica Bartole – in ki je pustil za seboj 2 trajna invalida ter več ranjenih, je pomenil prihod novih temačnih časov. Časov, ki so obljubljali, da sonce na milem nebu ne bo več tako žareče sijalo, ker ga bodo prekrili temni oblaki. Časov, ki so se pričeli barvati v črno – v barvo sovraštva na eni strani in v barvo žalovanja na drugi.

Na vlaku, iz katerega se je streljalo na otroke, so bili fašisti. Na samem začetku obdobja, ki je kmalu postalo fašistično dvajsetletje, so to bili opiti posamezniki – pa ne samo z alkoholom, temveč predvsem z nevarno idejo večvrednosti. Opiti s prepričanjem, da je en narod več vreden, pomembnejši od drugih. Pravzaprav prepojeni z mislijo, da je vse tuje, oz. bolje rečeno vse drugačno, potrebno spremeniti – ali uničiti. Zločin ni bil nikoli raziskan oz. preganjan, kakor tudi ni bilo zadoščeno pravici. Vse kar imamo, je to spominsko obeležje. In na ta dan se spominjamo zares grozljivega začetka fašizma, ko so prve žrtve te izprijene ideje postali ravno otroci.

Na krilih nedotakljivosti se je fašistični teror širil po vsej Istri – in ravno v ta prostor, ki je znal in želel sobivati, ki je skozi stoletja zgradil poseben način življenja, je fašizem globoko zarezal. In tako, kot so v Istri nastale prve žrtve fašizma, tako se je tukaj oblikoval tudi prvi upor fašizmu. Upor, ki se je širil po

celotni Primorski in ki je želel predvsem, da je lahko vsak človek to, kar je in da je to lahko v miru.

In pravzaprav nas bi moral spreleteti strah, ko se danes vprašamo: kam hodi Evropa? Kam hodi Svet? Po drugi svetovni vojni so se članice mednarodne skupnosti dogovorile, da bo »nikoli več« obveljal, da je zgolj preko multilateralizma – sodelovanja vseh držav – moč ohraniti svetovni mir. Vendar stvari so v zadnjih letih – ponovno na krilih sovraštva in nevarnih idej – pričele drseti stran od takšnih prizadevanj. Verjetno je v svetu najbolj ikonična podoba ameriškega plavolasega predsednika, vendar enako in še bolj nevarna je podoba brazilskega Bolsonara, ki odkrito izraža svoje sovraštvo do drugačnosti. Zidovi, segregacija, nadvlada močnih nad šibkimi – to so imenovalci tega novega časa, ki dobiva vedno več glasov.

In seveda imamo tu tudi staro Evropo, kjer se je takšna miselnost ponovno pričela širiti. Ob vse bolj popularnih suverenističnih in nacionalističnih gibanjih, ki skušajo priti na oblast po celotni Evropi, je nekaterim celo uspelo, predvsem v naši neposredni soseščini, v Avstriji in seveda na Madžarskem. A najbolj očitno in nevarno v Italiji. In niso bili Tajanijevi vzkliki o njegovi Istri in Dalmaciji najbolj težavni – to je bila predvsem propaganda političnega pajaca. Bolj težavno je že enako stališče predsednika republike Mattarelle. Vendar ta stališča se da obvladati z dokumenti mešane komisije o dogodkih v tem obdobju. Kar je najbolj strašljivo je politika, ki jo vodi notranji minister Salvini. Ta politika, ki je na las podobna ducejevi. Od nastopov do mitingov, do »rasnih« zakonov, če jih tako imenujem. Uradno zatiranje priseljencev, zatiranje Romov, zatiranje šibkih je le korak stran od pričetka večje segregacije, če se takih idej ne obsodi. In tu govorimo o državi, ki je 11. vojaška velesila na svetu.

Zato si moramo še enkrat zastaviti vprašanje: kam hodi Evropa? Na podlagi zgodovinske izkušnje, je naša dolžnost, da prepoznamo znake sovraštva, da prepoznamo znake nevarnosti. Vendar razumeti moramo tudi, da fašizem in nacizem nista nastala iz nič, nista »kar« prišla.

Takšno sovraštvo je odraz obupa, odraz nezadovoljstva in negotovosti množic, ki jih takšne ideje znajo ugrabiti. V dvajsetih letih je podlago za to priskrbela

velika ekonomska in socialna škoda, ki jo je povzročila prva svetovna vojna. Danes so ljudstva Evrope in sveta še vedno izčrpana od velike gospodarske recesije, predvsem v Italiji.

Zaradi tega bo morala Evropa, zaradi tega bomo morali mi vsi, razmisliti, kako želimo živeti? Ali želimo živeti v svetu, kjer bodo pravice zagotovljene vsem, kjer bo država skrbela za dostojno življenje svojih prebivalk in prebivalcev, kjer bomo skrbeli za vključevanje in ne izključevanje ter nenazadnje, kjer bo poskrbljeno predvsem za zaščito okolja, na kar opozarjajo pogumni mladi zadnje tedne. Po drugi strani lahko prepustimo vajeti toku časa, vendar pasivnost je lahko zgolj zagotovilo za katastrofo.

In tukaj vidim pomen spomina, ki se vsakič znova poudarja ob tovrstnih proslavah. Proslave, kakršna je današnja, niso formalnosti, niso ostanek nekih starih časov, temveč so dokaz, da nam je mar. Da gojimo spomin na pogumna dejanja naših prednikov, vendar – in to še posebej tu pri nas, v Istri – da razumemo in želimo poudarjati pomen večkulturnosti, ki ga v tem okolju živimo že stoletja. Sam sem ponosen, da prihajam iz Istre, ponosen, ker sem bil vzgojen v duhu sožitja in sodelovanja. To okolje je bilo narodnostno mešano pred vojno, postalo je še bolj narodnostno mešano po vojni. In ves ta čas smo znali živeti skupaj, tudi ali predvsem z italijansko narodno skupnostjo. In ravno to je najpomembnejše sporočila in naloga, ki ga moramo prenesti v današnji čas. Le skupnosti, ki bodo znale živeti skupaj, so zagotovilo za dolgoročni mir.

Naj končam zgolj z enim sporočilom, ki upam, da povzema, kar sem do sedaj povedal: skupaj smo znali živeti, skupaj smo premagali fašizem – samo skupaj lahko premagamo nove težnje po sovražnosti in s tem pričnemo delati na boljšem svetu, predvsem za naše otroke.

Kakorkoli pa, ne glede na naša prepričanja: smrt fašizmu, svoboda narodom.